

Я український письменник...

1906-1963

До 120-ї річниці від дня народження одного з найталановитіших
письменників української діаспори, лауреата Державної премії імені
Т.Г. Шевченка

Івана Багряного

Літературознавчі матеріали та виставка книг

2 жовтня виповниться 120 років від дня народження одного з найяскравіших письменників української діаспори – Івана Багряного.

Талановитий прозаїк, поет, драматург, публіцист, що пройшов крізь катівні ОГПУ-НКВС, сталінські тюрми й концтабори, проживши трохи більше як півстоліття, перейшов у вічність нескореним патріотом.

Письменник завжди мріяв про той час, коли « тоталітарна кривава більшовицька система буде знесена», а Україна стане вільною демократичною державою, і тоді він разом з мільйонами своїх братів і сестер повернеться на Батьківщину. Перейшовши у вічність на 56-му році життя, Іван Багряний повернувся в Україну на початку 90-х років ХХ століття своїми творами. На жаль, із величезним запізненням та все ж відбулося пошанування творчого доробку письменника – 1992 року (посмертно) Івану Багряному присуджена Державна премія імені Т.Г. Шевченка за романи «Тигролови» та «Сад Гетсиманський». Книги Івана Багряного поповнили золоту скарбницю української літератури.

Іван Павлович Багряний (справжнє прізвище Лозов'яга) народився 2 жовтня (19 вересня за старим стилем) 1906 року в м. Охтирка на Слобожанщині (тепер Сумська обл.) в сім'ї муляра Павла Петровича Лозов'яги. Мати майбутнього письменника Кривуша Євдокія Іванівна походила із заможного селянського роду, який потрапив в жорстокі жорна сталінських репресій.

Першим серйозним випробуванням хлопчика стало навчання в російській церковно-приходській школі, де вчителі за те, що хлопець розмовляв українською мовою, прозвали його «мазепивцем». Долі юнак навчався у вищій початковій школі, згодом в Охтирській ремісничій школі, а також набував фаху муляра й гончара в Краснопільській художньо-керамічній профшколі, де був засновником і редактором шкільного журналу «До світла».

Дитячі роки майбутнього письменника були тісно пов'язані з родиною матері, яка проживала в с. Куземин. До кінця своїх днів Іван Багряний не міг забути жахливої трагедії, яка сталася на пасіці його діда. Хлопець став свідком кривавої розправи чекістів і членів так званого більшовицького «істреботряду» над його одноруким 92-річним дідом-пасічником і дядьком. Їх замордували на очах в онуків: «довго штрикали штиками і щось допитували, стріляли в лежачі скривавлені тіла і реготались». Такими методами нова влада вела війну з українським народом: «...Замучили вони мого діда за те, що він був український селянин (мав 40 десятин землі) й був проти «комуни», а дядька за те, що він був за часів національно-визвольної боротьби – в 1917-1918 роках – вояком національної армії Української Народної Республіки. За те, що боровся за свободу і незалежність українського народу. Другого мого дядька, що врятувався тоді від смерті втечею, пізніше заарештували й без суду заслали на Соловки (радянське Дахау) на 10 років, потім добавили ще 10 років, і він там загинув. Пізніше тими самими шляхами пішов і я, і вся наша родина.

Ось так я вперше побачив зблизька більшовизм...».

Закінчивши Краснопільську художньо-керамічну профшколу (1923), хлопець активно включився у трудове і громадсько-політичне життя: працював на Тростянецькій цукроварні, у дитмістечку під Охтиркою, у колонії для безпритульних і сиріт, брав активну участь у молодіжному місцевому русі. На цей час припадає «комсомольський період» життя Івана Багряного. Вступивши до комсомольської організації 1921 року, через чотири роки він виходить з неї не сприйнявши основних постулатів її діяльності.

Постійні нестатки і тяжка праця не змогли вбити в юнакові природного прагнення реалізувати себе. У 1924 р. він вступає до Охтирської філії письменницького угруповання «Плуг» і активно включається в добу українського національного відродження 20-х років. У 1925 році побував на Донбасі, у Криму, на Кубані, деякий час працював ілюстратором у Кам'янець-Подільській газеті «Червоний кордон», де видрукував кілька своїх віршів, зокрема «Ноту чорнозему» та «Піонери». Повернувшись до Охтирки, працював у друкарні, де видав власним коштом збірку оповідань «Чорні силуети» (1925) під псевдонімом Іван Полярний, який, очевидно свідчив про протилежні до більшовизму позиції.

Восени 1926 року юнак вступає до Київського художнього інституту на малярський факультет. Через матеріальну скруту Івану Багряному було важко. Ці обставини спонукали його до уважного вдивляння в реалії життя, до глибоких роздумів та осмислень.

Він активно працює і друкується в журналах «Глобус», «Всесвіт», «Життя й революція», «Чорний шлях», «Плужанин», «Гарт», «Кіно», «Червоні квіти» та ін. У 1926 році під добіркою віршів у київському журналі «Глобус» автор вперше підписується псевдонімом **Багрянний**, який на думку О. Шугая (автор матеріалів про І. Багряного), поет вибрав під впливом творчості Хвильового, памфлети якого, видрукувані 1925 року в тижневику «Культура і побут», закінчувалися мріями про «багряно-голубе» майбутнє українського мистецтва. Вплив Миколи Хвильового на Івана Багряного був визначальним. 1927 року Багрянний виходить з «Плугу» і вступає до «Ланки», яка згодом змінює назву на МАРС (Майстерня революційного слова), зближується з В. Підмогильним, Є. Плужником, Б. Антоненко-Давидовичем, Г. Косинка, Т. Осьмачкою та іншими.

Дослідники творчості Івана Багряного зазначають що 1928-1930 рр. – то був зоряний час Багряного-поета: з-під пера його вийшли поеми «Батіг», «Вандея», «Собачий бенкет», «Гутенберг», сатирична епопея «Комета». У цих творах автор сміливо виступав проти суспільної несправедливості, фальші, обивательського ставлення до творчості, декларативного патріотизму... У 1927 році в журналі «Всесвіт» Іван Багрянний публікує оповідання «В сутінках» та «З оповідань старого рибалки», які вирізнялися гостротою сюжету та яскравими образами-персонажами. Його перу також належить роман у віршах «Скелька» (1930), у центрі якого проблема взаємин України й Росії. У романі поет викриває антиукраїнську позицію російської церкви в Україні, прагне прищепити любов до рідної землі та ненависть до її поневолювачів.

Проте багато літературних критиків того часу були іншої думки про це твір, як, зрештою, і про всю творчість Івана Багряного. У періодичних виданнях з'явилося чимало негативних оцінок його творчості : «...Як бачимо ранні твори Багряного

Іван Багряний за одну ніч написав памфлет « Чому я не хочу вертатись до СРСР?» для мешканців табору, щоб застерегти від помилки повернутися, яким врятував життя тисячам знедолених українців, а світові пояснив, чому емігранти, не скоївши жодного злочину, не можуть жити на рідній землі, розвінчувавши сталінську нелюдську політику більшовизму. Перекладений багатьма європейськими мовами, цей публіцистичний виступ став міжнародновизнаним документом, який обговорювався в ООН.

Автор уперше сказав уголос про сталінський геноцид проти України, про справжній зміст «колективізації», «знищення куркуля як класу», про голодомор 1933 р., про знищення української інтелігенції 1932-1930 рр., «розстріляне відродження», про криваву каральну машину ДПУ-НКВС.

У 1946 році виходить збірка поезій «Золотий бумеранг», куди увійшли рештки загубленого, конфіскованого, знищеного за 1926-1946 роки, тобто твори, які раніше не друкувалися: « В поті чола», «Шахтар», «Маляр», «Швачка», «Годинникар» та ін.

Протягом усього життя Іван Багряний вів активну громадську і політичну діяльність. Потрібно було створювати організації, які б об'єднували людей, допомагали їм вистояти. Тому у 1948 році разом з Г. Костюком , С.Підгайним та іншими організує Українську революційно-демократичну партію (УРДП), керівництво якою здійснює від Другого надзвичайного з'їзду УРДП(травень 1948 р.) до останніх днів свого життя. Він також ініціює створення Об'єднання української демократичної молоді (ОДУМ). У цей період було написано багато статей, звернень, памфлетів в «Українських вістях» -- газеті та журналі «Наші позиції».

У період 1952 -1963 рр. Іван Багряний був головою Української Національної Ради та віце-президентом УНР в діаспорі.

Поряд з активною політичною діяльністю -- невгамовна літературна праця. У 1974-1948 рр. Іван Багряний видає авангардистську драматичну повість «Морітурі», у якій у камері смертників радянської тюрми опиняється Карл Маркс, пише повість-вертеп «Розгром»...

Далеко від рідної землі з'являється з-під пера : «Сад Гетсиманський»(1948-1950) – роман, присвячений викриттю жорстокої машини зла, примусу до фальші радянської тоталітарної системи, «огненне коло» (1953) – повість про трагедію української молоді під Бродами, «Антон Біда» -- герой труда» (1956) – віршована повість-сатира на дії так званого берлінського «Комітету за возвращение на родину», «Маруся Богуславка»(1957, перша частина незавершеної трилогії «Буйний вітер») – про трагедію і героїку життя молодого покоління в передвоєнні роки, а також п'єси, тексти патріотичних пісень, дитячі твори, публіцистика.

В останні роки життя Іван Багряний був прикутий до ліжка. Тоді писав на спеціальній дощечці, яку ставили йому на груди, оскільки сидіти було дуже важко. Навіть у такому стані письменник не випускав пера з рук, боровся за злагоду між людьми, за право кожного народу жити вільній і заможній рідній землі. «Серце, -- писав 20 липня 1963 року в листі до Дмитра Нитченка. – Здається моя пісенька проспівана... оце написав кілька рядків, а так ніби працював півдня кайлом у шахті». Багато планів, мрій, задумів залишилися нереалізованими.

Помер Іван Багряний 25 серпня 1963 року, похований у Німеччині на цвинтарі в Новому Ульмі. На надгробній плиті, згідно з його заповітом, викарбувані слова з поеми «Меченосці»:

*Ми є. Були. І будем Ми!
Й Вітчизна наша з нами.*

Галина Жуковська.

За матеріалами вступної статті
з книги «Іван Багряний Вибрані твори»

821.161.2.- 3

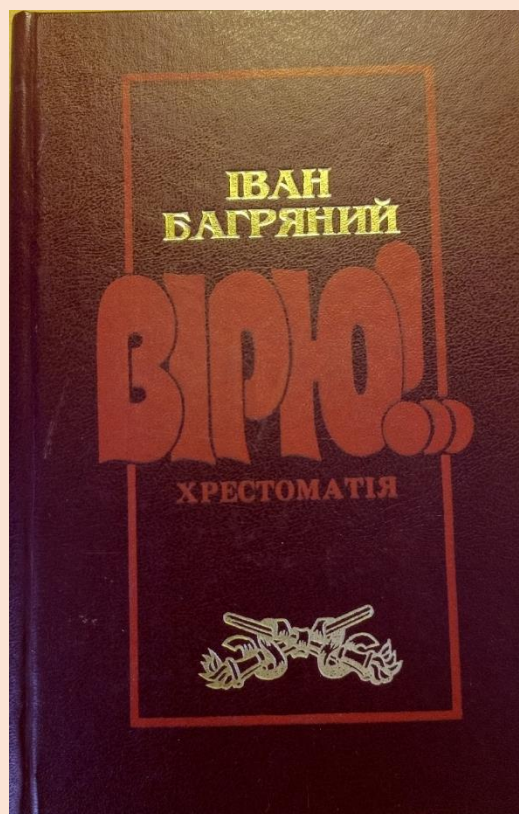
Багряний І. Вибрані твори / І. Багряний ; вступ. стат., упоряд. і прим. Г.М.

Жуковська .- К. : Книга , 2007 .- 368 с. : 15 грн. 54 к. [69983]

У книзі вміщено роман "Тигролови"(1944), який приніс письменникові світову популярність і визнання, повість про трагічну сторінку визвольної боротьби у вирі Другої світової війні -"Огненне коло"(1953), а також ранні поетичні і прозові твори, які гідно репрезентують багатогранну творчу особистість Івана Багряного. Книга адресується широкому колу читачів.

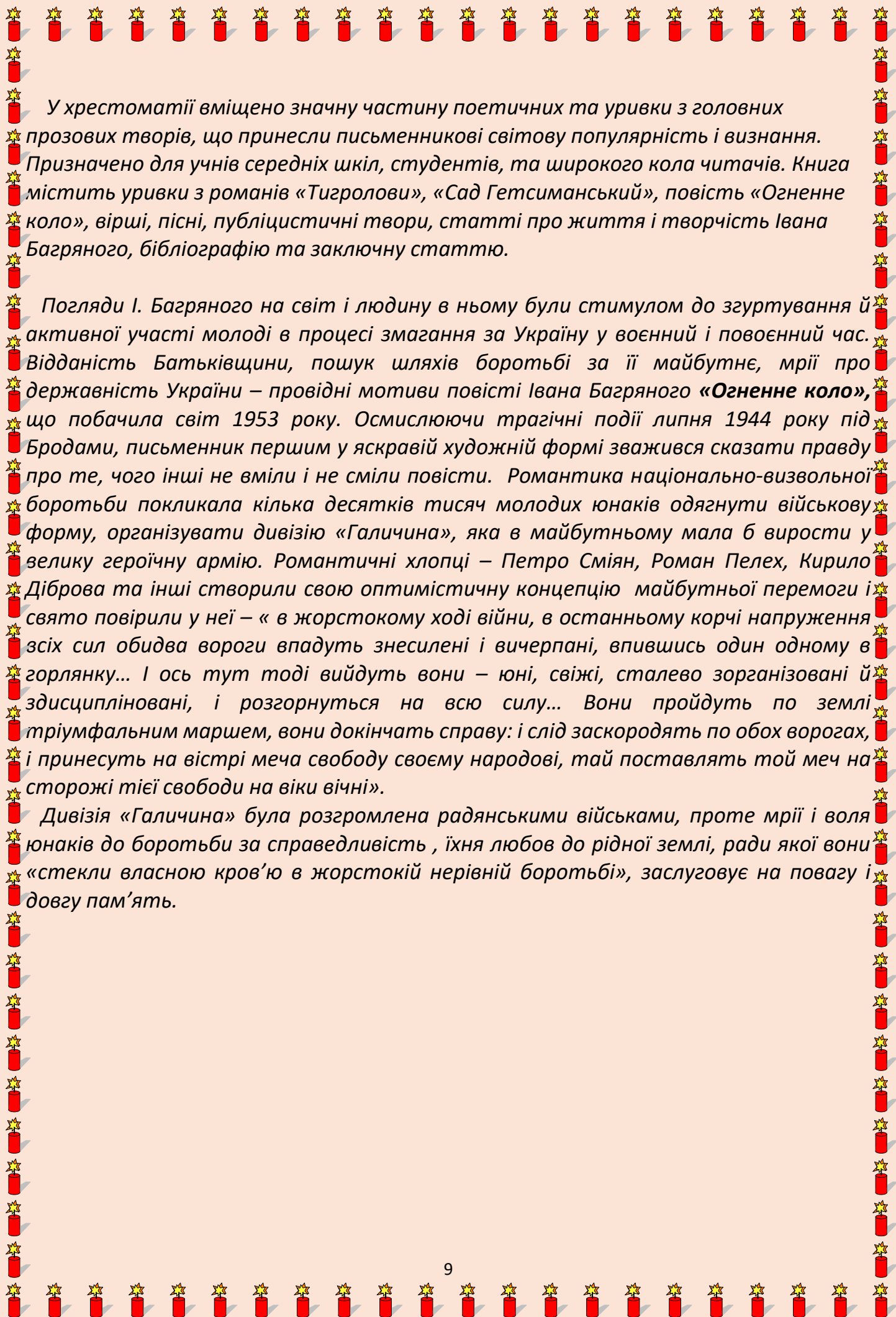
Одним з найпопулярніших творів Івана Багряного після другої світової війни став роман **«Тигролови»**, який з'явився друком 1944 року у Львові. Перебуваючи на окупованій німцями Західній Україні, переховуючись деякий час від гестапівців у Моршині, Іван Багряний написав твір за 14 днів. Швидкість і напруга розгортання дії, небагато яскравих, майже ідеалізованих героїв, романтичне кохання, небезпечне полювання на диких звірів, екзотична природа уссурійської тайги, серед якої розгортаються захоплюючі події – все це відразу забезпечило роману неабияку популярність. Головний герой твору Григорій Многогрішний, правнук гетьмана Дем'яна Многогрішного, ризикуючи життям, утікає з поїзда, який везе засуджених радянсько. Владою в концетраційні табори Сибіру. Багато складних випробувань та пригод чекає Григорія на його шляху, прете він не лише врятувався і вижив, але й, що здається зовсім неймовірним, у глухій тайзі зустрів своє кохання, непереможна сила й віра в справедливість добра допомогли подолати всі перешкоди і перемогти.

Сюжетні колізії твору вибудовуються на опозиції – волелюбний, нескорений український народ, представлений Григорієм Многогранним, родинами Сірків і Морозів, і тоталітарний радянський світ жорстокості й зла.

821.161.2.- 3

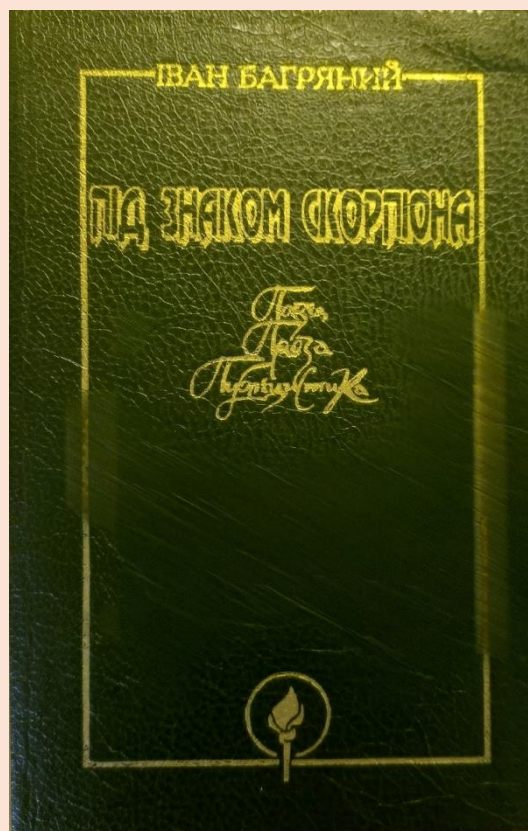
Багряний І. Вірю! : хрестоматія / І. Багряний .- Детройт-Харків : Фундація імені Івана Багрянова , 2000 .- 542 с. : 20 грн [71924,71925,71926,71927]

У хрестоматії вміщено значну частину поетичних та уривки з головних прозових творів, що принесли письменникові світову популярність і визнання. Призначено для учнів середніх шкіл, студентів, та широкого кола читачів. Книга містить уривки з романів «Тигролови», «Сад Гетсиманський», повість «Огненне коло», вірші, пісні, публіцистичні твори, статті про життя і творчість Івана Багряного, бібліографію та заключну статтю.

Погляди І. Багряного на світ і людину в ньому були стимулом до згуртування й активної участі молоді в процесі змагання за Україну у воєнний і повоєнний час. Відданість Батьківщини, пошук шляхів боротьби за її майбутнє, мрії про державність України – провідні мотиви повісті Івана Багряного **«Огненне коло»**, що побачила світ 1953 року. Осмислюючи трагічні події липня 1944 року під Бродами, письменник першим у яскравій художній формі зважився сказати правду про те, чого інші не вміли і не сміли повісти. Романтика національно-визвольної боротьби покликала кілька десятків тисяч молодих юнаків одягнути військову форму, організувати дивізію «Галичина», яка в майбутньому мала б вирости у велику героїчну армію. Романтичні хлопці – Петро Сміян, Роман Пелех, Кирило Діброва та інші створили свою оптимістичну концепцію майбутньої перемоги і свято повірили у неї – « в жорстокому ході війни, в останньому корчі напруження всіх сил обидва вороги впадуть знесилені і вичерпані, вплившись один одному в горлянку... І ось тут тоді вийдуть вони – юні, свіжі, сталево зорганізовані й здисципліновані, і розгорнуться на всю силу... Вони пройдуть по землі тріумфальним маршем, вони докінчать справу: і слід заскородять по обох ворогах, і принесуть на вістрі меча свободу своєму народові, тай поставлять той меч на сторожі тієї свободи на віки вічні».

Дивізія «Галичина» була розгромлена радянськими військами, проте мрії і воля юнаків до боротьби за справедливість , їхня любов до рідної землі, ради якої вони «стекли власною кров'ю в жорстокій нерівній боротьбі», заслуговує на повагу і довгу пам'ять.

821.161.2.-3

Багряний І. Під знаком скорпіона. З творчої спадщини письменника : поезія, проза, публіцистика / І. Багряний ; упоряд. та авт. передм. О. Шугай .- К. : Смолоскип , 1994 .- 238 с. : 31250 куп. [64352,64353,64354,64355,]

«Ми прямо йшли, у нас нема зерна неправди за собою», -- ці шевченківські рядки дуже точно характеризують життєвий і творчий шлях українського письменника, в'язня сталінських і гітлерівських катівень, незламного борця за свободу народів Івана Багряного.

До книги увійшли поетичні, прозові, публіцистичні твори, а також начерки та фрагменти статей, роздумів з домашнього архіву письменника. Переважна більшість із них друкується вперше. Розрахована на широке коло читачів, кожна стане добрим другом і порадиником для всіх, хто прагне чесно і правдиво пізнати і зрозуміти наше минуле. Та особливо корисною й потрібною буде вона для багато нелегких запитань, поставлених перед нами реальною дійсністю.

821.161.2 - 3

Багряний І. Сад Гетсиманський : роман / І. Багряний .- К. : Наукова думка , 2005 .- 548 с. : 15 грн [69836]

Роман «Сад Гетсиманський», написаний наприкінці сорокових, за багато років до появи відомого «Архіпелагу ГЛАНУ», викриває жорстокість та підлість сталінської інквізиції, славить незламність людського духу.

Естафету войовничого темпераменту, спротиву насильству й нескореності у творчості Івана Багряного продовжує Андрій Чумак – головний герой роману «Сад Гетсиманський» (1950), написаного на підставі вражень від перебування письменника в слідчих камерах Харківського НКВС та в тюрмі на Холодній горі. Авторська помітка на авантитулі роману є одним із важливих композиційних елементів, вказуючи на документальність описаних подій, вона поглиблює реалістичність зображуваного: « Всі прізвища в книзі, як то прізвища всіх без винятку, змальованих тут, працівників НКВД та тюремної адміністрації, а

також всі прізвища в'язнів (за винятком лише кількох змінених) – є правдиві. Твір став етапним у творчості письменника, приніс черговий успіх і славу.

Нащадок козацького роду, молодший з братів Чумаків, веселий вдачею і люблячий серцем, Андрій, тікає із заслання й повертається до батьківської хати. Проте в той же вечір його заарештовують, звинувачують у контрреволюційній діяльності, вимагають зізнань про «справи» й «Спільників». Допити, брутальні побиття, карцери, система найжорсткіших антилюдських тортур – все спрямоване на безкарне перетворення особистості в ганчірку, на доведення правдивості слів слідчого Сергєєва, що «людина – це пшик», «Дірка від бублика».

Незвичайна стійкість, незламність героя, яку визнають навіть кати, пояснюється не тільки «залізною волею» та «жадобою жити», а, перш за все, загостреним почуттям обов'язку і честі. Андрій чумак і сам Іван Багряний, залишається до кінця вірним своєму життєвому кредові, суть якого сформульована у словах «Ліпше умерти раз, умерти гордо, з незламаною душею, аніж повзати на колінах і вмерти двічі – морально й фізично. Але в першому варіанті ще є шанс взагалі не вмерти».

Всю розповідь про нелегкий життєвий шлях Андрія Чумака супроводжує метафізичний план – слова Біблії, взяті епіграфом, які нагадують про молитву та арешт Ісуса, оповіді про Сад Гетсиманський, про Юду, про відступництво Петра. Ці думки акцентують увагу читачів на тому, що шлях відступництва і зради тягнеться з давних-давен і що його можуть оминати тільки сильні духом і вірою.

Бібліотека ОІППО

Жовтень 2026 р.